

חלום ציוני – חלק ב'

דן בן-דוד

ישראל היתה עניה יותר וקטנה יותר בשנים 1960-1966. ההוצאה האזרחית הממוצעת שלה (כלומר, לאחר הפחתת ההוצאה הבטחונית) היתה 24% מהתמ"ג. לשם השוואה, ההוצאה האזרחית הממוצעת 2005-2014 היתה 36%. אמנם הרבה פחות ממוצע ה-OECD בעשור האחרון, אך כמחצית יותר ממה שהוציאה המדינה כשבנתה בתי חולים ומיטות אשפוז בקצב הגידול הפנומנלי של האוכלוסיה ובנתה והרחיבה אוניברסיטאות מחקר בקצב מהיר עוד יותר.

המייסדים בנו מדינה שבו זמנית סגרה פערים עם המדינות המובילות ובנתה את היסודות לעתיד. שנים לפני מהפכת ההייטק, נבנו תשתיות הידע שאפשרו לישראל לקפוץ מעל מדינות אחרות לאחר פרוץ המהפכה. האתגר היום הוא להביט קדימה ולהתאים את החלום הציוני למאה 21.

לישראל הצעירה בעולם מערבי מזדקן, השמיים הם הגבול. התקופה הכלכלית הטובה יחסית מאפשרת בניית היסודות לחברה שתהווה דוגמה לאחרות. דמיינו מדינה שכל החולים בה מקבלים טיפול טוב ומהיר ושכל הילדים מקבלים חינוך יסודי ועל יסודי ברמה המחייבת פתיחת טכניון, מכון ויצמן ועוד אוניברסיטאות מחקר.

החלום הציוני מחייב גם השקעה בתשתיות פיזיות. במדינה כה קטנה, יעד ולפיו כ-90% מהאוכלוסיה יהיו רחוקים לא יותר מ-30 דקות ממקום עבודתם הוא ישים. בניית תשתית תחבורה זמינה, מהירה וזולה תצמצם את העומס בדרכים וגם תגדיל את הפריון, ובאמצעותו את רמת החיים וקצב הצמיחה, שכן העלויות הקשורות להובלה ושינוע יצטמצמו. זהו יעד שגם יגביר את הנגישות של אוכלוסיות חלשות למקומות עבודה בערים ולמורים הגרים בערים ללמד בפריפריה שיהפכו לפרברים, דבר שיצמצם את שיעורי העוני ויחזק את המקפצה של הדור הבא שגר שם לחיים טובים יותר בעתיד. זהו חלום ציוני המגדיל את העוגה של כולנו וגם מבטיח חלקים גדולים יותר מהעוגה למי שהיום אינם קרובים לצלחת. שדרוג משמעותי של התשתיות האנושיות והפיזיות יאפשר מתן שירותים חברתיים טובים יותר בעתיד.

אך היכן מוצאים את המימון להתנעת התהליך ליישום החלום הציוני? על פי הבנק העולמי, היקף הכלכלה השחורה בישראל בשנים 2007-1999 נאמד ב-22% מהתמ"ג (לעומת 9% בארה"ב, למשל). אם המספר הזה נכון גם היום, הרי שמדובר בכלכלה שחורה בהיקף של 270 מיליארד שקל ב-2016 בלבד. אילו היתה מיושמת כאן חובת דיווח ומשקיעים באכיפה כדי להקטין בחצי את הכלכלה השחורה (עדיין מעל לרמה אמריקאית), היה ניתן להגדיל את הכנסות המדינה ממסים בכ-50 מיליארד שקל מדי שנה. זה דומה לכל תקציב החינוך השנתי, שהוא התקציב השני בגודלו, אחרי הבטחון. כפי שחברת "דרך ארץ" חיסלה בתוך שנה את ניסיונות ההתחמקות וההונאה שהמוח הישראלי המציא כדי להימנע מתשלום האגרה בכביש 6 (שאכן גבוהה מדי), גם המדינה יכולה להחליט לעשות סדר בתרבות ה"עם קבלה, או בלי קבלה?" המעוותת לחלוטין את חלוקת הנטל. בחלום הציוני, כל אחד ייתן כאן כתף לפי יכולתו, ללא פטור למיוחסים או מנוולים.

הגדלת העוגה היא קריטית, אך זהו רק חלק מהדרך להשגת המשאבים הדרושים להגשמת החלום הציוני. נדרש שינוי מהותי בעדיפויות הלאומיות. כדי לשנות אותן, צריכים קודם לדעת מה הן. בהעדר שקיפות תקציבית המאפשרת לדעת מי מקבל וכמה, מדובר בחושך שבו אינטרסים צרים וסקטורליים – חלקם סופניים בהיבט הלאומי – יכולים לעשות ככל העולה על רוחם על חשבון הכלל.

העיקרון של החלום הציוני פשוט למדי: בניית תשתיות שישרתו את כולנו – בטחון, חינוך, בריאות, תחבורה, מים וכד' – ובניית רשת בטחון כלכלית שתדאג לכל מי שנפלט זמנית ממעגל העבודה או שבראותו אינה מאפשרת רמת חיים נאותה. כל היתר הוא בגדר מותרות שאפשר להתדיין על מימון רק אחרי שיובטחו כללי היסוד של החלום.